

בית הלוי פרשת וישב

בית הלוי בראשית פרק לז

(כט) וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא. איתא במדרש (ב"ר פד יט) וישב ראובן אל הבור והיך היה ר"א אומר עסוק היה בשקו ותעניתו, א"ל הקדוש ברוך הוא מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה זה הושע שאמר (הושע יד) שובה ישראל עד ה' אלהיך. וכן כתב רש"י עסוק היה בשקו ותעניתו על שבלבל יצועי אביו. ויש להבין אריכות הדברים שכתב רש"י על שבלבל יצועי אביו שהם נראים כמיותרים כאן. והענין דלכאורה יש להבין מדוע רמזה התורה כאן אצל מעשה יוסף תשובתו של ראובן (דכתיב וישב ודרשו המדרש לשון תשובה) דמאי שייך זה לזה. גם אמרו הילד איננו ואני אנה אני בא ופירש"י אנה אברח משום צערו של אבא. דלמה נוגע הדבר הזה לראובן יותר מעל כל האחים. רק הענין דראובן בלבד יצועי אביו ולא היה בעצם הדבר בעצמו שום חטא וכמו שאמרו חז"ל (שבת נה) עלבון אמו תבע והוא גם עוד מצוה דאורייתא של כיבוד אב, ובדאי שקל הדבר בעינו הרבה קודם עשותו זאת עד שהסכימה דעתו שהוא צריך לעשות כן ע"פ התורה והיושר, ורק דעם הצדיקים מדקדק כחוט השערה. וזהו שהוכיחו יעקב אביו ע"ה ואמר לו (בראשית מט) פחז כמים אל תותר. לא הוכיחו על עיקר הדבר שעשה ולא הזכיר לו כלל, משום דעשייתו היה כפי שהסכימה דעתו אשר כן הוא היושר והנכון שזה הכבוד מגיע לאמו רק הוכיחו על שעשה הדבר במהירות, ולפי ערך ראובן נחשב זה לחטא כי היה צריך להיות מתון בדין זה ואז היה יורד לעומק כוונת יעקב והיה מבין כי אין לו לבלבל יצועי אביו ומש"ה אמר לו פחז כמים שעשית במהירות, ובדאי דגם על חטא זה הקל כבר עשה תיכף תשובה כדרך מרי דחושבנא ותיקן המעשה:

והנה גם אם לא היה מבלבל יצועי אביו לא היה יעקב אביו מוליד עוד בנים כי כבר נולדו לו כל הי"ב שבטים וזה היה ידוע להם שלא יוליד רק י"ב שבטים דהא מש"ה התפללה לאה שהיתה מעוברת שיהיה הולד נקבה וילדה לדינה כדי שיגיע לרחל שני בנים, כדאי' כל זה במסכת ברכות (דף ס') והביאו רש"י בפירושו החומש. וא"כ כל הענין לא היה נוגע רק לענין כבוד באיזו אהל יהיה היצוע ומש"ה תבע ראובן עלבון אמו. אמנם עתה כשראה ראובן שהאחים רוצים להרוג ליוסף וכל הצלתו מידם הוא בהשליך אותו לבור שיש בו נחשים ועקרבים הרי ודאי דכבר היה בגדר ספק סכנה וא"כ הרי כשימות חלילה הרי יחסר מנין השבטים המוכרחים להיות י"ב אשר כל בית ישראל וקדושתו תלוי במנין הזה כאשר מבואר כל זה במדרשים שהם נגד י"ב מזלות וי"ב כוכבים. ומש"ה עתה חזר ראובן להוסיף שק ותענית על שבלבל יצועי אביו דנתיירא דלמא מעשיו גרמו שיחסרו ממנין השבטים, דאלמלא לא בלבל היצוע היה יעקב מוליד אז בן אחר להשלים המנין, ומש"ה נרמז כאן תשובתו דעתה הוסיף להתענות. וזהו ג"כ שאמר ראובן לאחיו הילד איננו ואני אנה אני בא, תלה הדבר בו דמעשה זו מגיע לו יותר מלכולם:

ובזה מבואר ג"כ סיום דברי המדרש א"ל הקדוש ברוך הוא מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה זה הושע שאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך. דלכאורה קשה וכי הושע היה הנביא הראשון שהזהיר על התשובה והרי כל הנביאים הזהירו על התשובה ומשה רבינו בתורה הזהיר עליה ואמר (דברים ל) ושבתי עד ה' אלהיך כו'. רק הענין דראובן הרי עשה תשובה על חטא שלא עשאו כלל ולא נתכוין לו רק נתפחד על המכשול שבא אחר זמן כמה שנים ונתיירא שאם מקודם לא היה עושה המעשה לא היה אח"כ זה המכשול, ואין לך שוגג גדול מזה כי הוא בעצמו לא עשה עתה המכשול רק אחיו ורק דנתיירא דאם לא היה עושה לא היה יוצא המכשול מאחיו. ועוד יותר מזה דהרי עדיין היה יוסף חי ולא היה כלל עדיין המכשול שנתירא ממנו רק נתיירא שמא אחר כך יהיה, ונמצא דהתשובה שלו היה קודם ביאת המכשול, וזהו שדקדק המדרש ואמר מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה, דעד עתה לא היה מי שיעשה תשובה הגונה בלא פחד מהעונש גם אחר שכבר חטא מקודם ואתה פתחת בתשובה תחלה פירוש שפתחת בתשובה גם קודם שנולד החטא. ומש"ה יצא ממנו הושע שאמר שובה ישראל, פי' דהושע אמר ג"כ תוכחה על החטאים שלא נתכוין האדם להם רק הם מכשולים היוצאים אחר כך ע"י מעשיו הקודמים וכמו שאמר בנבואתו שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך, דע"י העון יצא לך כמה מכשולים וזה דומה להך מעשה דראובן. וזהו ג"כ מה שאמר (יחזקאל י"ח) שובו מכל פשעיכם ולא יהיה לכם למכשול עון, דישובו מהקודמים ויצילים ה' שלא יצמח שום מכשול מעונותיהם הקודמים וכמש"כ:

ולהסביר המשך הפסוקים שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך אמרו אליו כו' אשר לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו, נסביר קצת באופן אחר מהנ"ל, והוא שהנביא מזהירם שימהרו לשוב ולא ידחו אותה מזמן לזמן אחר דעבירה גוררת עבירה ומהקל יבא אל החמור אם ברצון אם באונס, לדמיון דהעובר על הגנבה יוכל להלכד אחר כן בעון שבעת שקר כשיתבעו אותו לפני השופט ואף על גב דבתחילה לא נתפקר לישיבע לשקר כלל ואם היה היצה"ר מתחיל לפתותו בעון זה לא היה שומע לו רק דאיסור הגנבה הביאו לאיסור שבעה באונס אם מפני הבושה אם מפני יראת המשפט. וכן יביאנו אח"כ לידי חילול שבת וכדומה. וכמו כן הוא בכל החטאים דממחלוקת יבא למלשינות ולידי ש"ד ולפעמים הרבה יהיה אח"כ כמעט מוכרח, ואף על גב דאח"כ הוא באונס מ"מ הרי ההתחלה של הדבר היה בפשיעה ובמזיד ומהפשיעה בא סופו לאונס וכפשיעה יחשב. וזהו שאמר הכתוב שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך כי הרי אתה רואה בעצמך לכמה מכשולים הביאך העון שעשית בכוונה ונלכדת אח"כ ביד היצה"ר לעשות חטאים גדולים שאין אתה רוצה בעשייתם ומי יודע עוד לאיזו מדרגה מהחטאים יביאך היצר אם לא תמהר להמלט ממנו, וזהו שמסיים הכתוב דברי כנסת ישראל בתשובתם אשר לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו, התחילו להתוודות ג"כ בהתחלת קלקולם ושורש חטאם הגם דבעצם אינו חמור כל כך שנתנו בטחונם באשור שיעזרם וע"כ חפצו בקרבתם ולהדמות לאשור זה הביאם ללמוד ממעשיהם ולהשתחוות לאלהיהם, וזהו שאמרו עיקר ההתחלה אשר לא יושיענו דלא נשים בו בטחוננו וממילא לא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו. וזהו שאנו אומרים בסליחות אל תזכור לנו עונות ראשונים, דימחול ההתחלה והפשיעה של החטא דאז ממילא כל הנגררים אחריהם הרי הם באונס: